

ΟΝΟΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΩΝ ΣΕ ΔΙΓΛΩΣΣΕΣ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

Ἰωάννης Τουλουμάκος

ZUSAMMENFASSUNG: "Namen von Griechen und Römern in bilinguen (griechisch/lateinischen) Weihinschriften". Der Beitrag geht von der Beobachtung aus, daß die Abfassung von Inschriften privaten Charakters, namentlich Weihungen, in zwei Sprachen (Griechisch/Lateinisch oder in der umgekehrten Reihenfolge) nicht bzw. nicht nur durch die Absicht, eine grössere Publizität zu erreichen, erklärt werden kann, sondern anderen Motiven unterliegt, die politisch/geistige Atmosphäre der Zeit, den konkreten Anlass der Weihung, die Persönlichkeit des Geehrten, vor allem aber das (durch die soziale bzw. ethnische Herkunft bestimmte) Selbstverständnis der Dedikanten bedingt sind. Gestützt wird diese Beobachtung durch den Vergleich der Bilinguen mit einsprachigen (griechischen bzw. lateinischen), welcher (Vergleich) als methodisches Prinzip bei der Auswertung der Bilinguen empfohlen wird*.

Gegenstand des Beitrages sind die in bilinguen Weihinschriften vorkommenden Namen der dedikanten, vornehmlich die Frage, ob und welche Unterschiede sich in der Namenform in beiden Fassungen der Bilinguen beobachten lassen und wie sie zu erklären sind. Die besprochenen Beispiele, zwei Bilingue aus Delos, jeweils eine aus Athen, Carnuntum, Sarmizegetusa, Katane, Confluentes (Koblenz), Trier, sowie zwei einsprachige (griechische) aus Eboracum (York) sollen nur die Fragestellung des Beitrags, dessen Ergebnisse, oder genauer Vermutungen nur vorläufigen Charakter haben können, verdeutlichen.

Die Bilinguen aus Delos sind Weihungen von Mitgliedern der bekannten Vereine der Insel (Hermaisten, Apolloniasten, Poseidoniasten) für Zeus bzw. Herakles; sie enthalten jeweils zwölf Namen von Italikern (Freien und Freigelassenen) die eine (*ILS* 9417-113 v. Chr.) und Griechen (nur Freigelassenen) die andere (*ILS* 9237- letztes Viertel des 2. Jhdts. v. Chr.). In der griechischen Fassung der ersteren werden die Namen *aller* Italiker nur nach der griechischen Nomenklatur (z.B. Νεμέριος Τοντώριος Γάϊου), in der griechischen Fassung der letzteren die Namen der Freigelassenen nach der griechischen (z.B. Γάιος Σήιος Γναίου Ἡρακλέων), die Namen der Freien aber nach der römischen Nomenklatur (Γάιος Ἡιος Τίτου υἱὸς Λίβων) angegeben. In der lateinischen Fassung beider Inschriften wird für alle (Italiker und Griechen, Freie und Freigelassene) die römische Nomenklatur befolgt. In zwei weiteren, nur griechisch verfassten Weihungen (*I. Délos* 1755, 1758- um 100 bzw. 74 v. Chr.), werden alle Freien (Italiker und Griechen) nach der römischen, alle (griechischen) Freigelassenen nach der griechischen Nomenklatur aufgeführt. Die Unterschiede werden durch das Vorhandensein von stärkeren Bindungen unter den Dedikanten des ersten Beispiels bzw. deren stärkere Anpassung an die griechische Umwelt erklärt.

Daß in der Bilingue aus Athen der Dedikant sich als Freigelassener der Antonia Minor und des Drusus des Älteren nur in der lateinischen Fassung, in der griechischen aber mit dem Demotikon Παιαννεύς vorgestellt, ist gewiss merkwürdig und für das Selbstverständnis des (aus Attika stammenden?) Freigelassenen sehr bezeichnend.

Durch die Absicht, ihre griechische Bildung zu betonen sowie das darauf beruhende Selbstbewusstsein zu bekunden ist offenbar die Erwähnung nur nach der griechischen Nomenklatur der griechischen Dedikanten in den bilinguen Weihinschriften aus Carnuntum und Sarmizegetusa (*ILS* 9257, 3849) und dem —durch einer derben Humor gekennzeichneten— Epigramm aus Katane (*SEG* 34, 948). Bezeichnend hierfür ist auch, daß der Grammatiker Demetrios aus Tarsos, der in Eboracum in der Zeit der Statthaltertschaft des Agricola (77-84 n. Chr.) und in dessen näheren Umgebung wirkte, seine beiden dort verfassten Weihinschriften in Griechisch geschrieben hat und sich in der einen als Σκριβ. Δημήτριος, in der anderen nur als Δημήτριος vorstellt. Das bilingue Epigramm eines Τυχικός aus Koblenz (aus der Kaiserzeit) und die bilingue Grabinschrift des Οὐρουκίνος Ἀνατολικός (aus dem späteren 4. Jhd. n. Chr.) aus Trier werden als weitere Indizien für den Stellenwert des Griechischen in den westlichen Provinzen des römischen Reiches angeführt, was man zur Erklärung der griechischen Namenform der Dedikanten (wie bei den Inschriften aus Eboracum), neben anderen Momenten, die sich aus der Form der Mitteilung bzw. den Zeitverhältnissen ergeben, zu berücksichtigen hat.

Der Anhang "Namen von Griechen und Amerikanern griechischer Abstammung in bilinguen Todesanzeigen der Zeitung Ἐθνικὸς Κήρυξ von New York" (im Januar 1992) dient nur dem Zweck, den Ansatz des Beitrags (: die bilingue bzw. einsprachige Nomenklatur ist vornehmlich als Ausdrucksform des Selbstverständnisses der dedikanten aufzufassen), sowie dessen methodisches Prinzip, d.h. den Vergleich der bilinguen mit einsprachigen Inschriften, deutlicher zu machen —trotz der Besonderheiten der jeweiligen Umwelt. Bei den in den Anzeigen Nr. 1 und 2

angeführten Personen mit nur griechischen Vor- und Familiennamen lässt sich ein intaktes (griechisches) Selbstverständnis vermuten —im Gegensatz zu denjenigen der Anzeige Nr. 5: Die verstorbene Frau, die aus Elis stammte und den schönen Namen Ἑλλάς trug, wird von ihren “amerikanisierten” Söhnen (Thomas N. Pappas Sr und T. Peter T. und Thomas N. Jr. Pappas) als Ellas angeführt. In der Anzeige Nr. 4 stellen sich Kinder und Enkel nur mit “amerikanisierten” Namen vor (George Charos bzw. John Charos), während der Name der Verstorbenen zweimal angeführt wird: zuerst in der “amerikanisierten” (Hele Charos), dann in der griechischen Form, und zwar in Anführungsstrichen («Ἑλένη Ι. Τσαρουχᾶ») (!). In den Anzeigen Nr. 3 und 6 werden die Namen der Verstorbenen in der griechischen Form, die Namen der Verwandten sind gemischt (griechischer Vorname, “amerikanisierte” Familienname: z.B. Ἀγγέλα Paraskos).

Δίγλωσσες ἐπιγραφές, κυρίως ἀναθηματικές καὶ ἐπιτύμβιες, ὑπάρχουν, ὡς γνωστόν, πάρα πολλές, τόσο στό ἀνατολικό, ὅσο καὶ στό δυτικό τμήμα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐξ ὅσων γνωρίζω ὁμως, ἐλάχιστα ἔχουν μελετηθῆ —ἢ ἐνασχόληση μέ αὐτές περιορίζεται, ἂν δέν κάνω λάθος, σέ μερικές παρατηρήσεις πού γίνονται ad hoc, σέ ἕνα σχετικά πολὺ περιορισμένο ἀριθμὸ τους. Ἡ συγκέντρωση καὶ ἀξιοποίησή τους, ἱστορική καὶ φιλολογική, θά εἶχε πρό πολλοῦ γίνε, ἂν εἶχαν ληφθῆ ὑπ’ ὄψιν δύο διαπιστώσεις πού προκύπτουν ἀπό τὴν ἀπλῆ ἀνάγνωση καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ παραδειγμάτων.

Ἡ πρώτη διαπίστωση εἶναι ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ κειμένου σέ δύο γλῶσσες, τὴν ἑλληνική καὶ τὴν λατινική, γίνεται ὄχι, ἢ πάντως ὄχι μόνο, ἐπειδὴ ἐπιδιώκεται εὐρύτερη δημοσιότητα, ἀλλὰ γιὰ λόγους πού ἔχουν σχέση μέ τὸν τρόπο, μέ τὸν ὅποιο τὸ πρόσωπο ἢ τὰ πρόσωπα τῆς ἐπιγραφῆς ἐπιθυμοῦν (ἢ θεωροῦν σωστό σέ συγκεκριμένο τόπο καὶ χρόνο) νά δηλώσουν τὴν ταυτότητά τους. Ἡ δεύτερη διαπίστωση προκύπτει ἀπό τίς διαφορῆς ἢ ἀποκλίσεις οὐσιαστικοῦ χαρακτῆρα πού παρουσιάζουν συχνά οἱ δύο γλωσσικῆς μορφῆς τοῦ κειμένου: Οἱ διαφορῆς αὐτές δέν εἶναι τυχαῖες, ἀλλὰ μποροῦν νά ἀποδοθοῦν στήν ἰδιαιτερότητα τῶν περιστάσεων ἢ καὶ στόν τρόπο αὐτοπροσδιορισμοῦ τῶν προσώπων τοῦ κειμένου. Ἀνεξάρτητα πάντως καὶ ἀπό τίς διαπιστώσεις αὐτές, οἱ δίγλωσσες ἐπιγραφές ἀποτελοῦν ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα δείγματα τῆς πολιτιστικῆς ἐνότητας τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου: Ἕλληνες ἢ Ῥωμαῖοι πού ἐπιθυμοῦν νά ἀπαθανατίζονται ἢ ἀπλῶς νά ἐκφράζονται στίς δύο γλῶσσες, εἴτε γνωρίζουν τὴν ξένη γλῶσσα οἱ ἴδιοι εἴτε χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν ἐκφρασή τους σ’ αὐτὴν ἄλλους, μαρτυροῦνται σέ χιλιάδες, στίς ἀνατολικῆς ὅσο καὶ στίς δυτικῆς ἐπαρχίης τῆς αὐτοκρατορίας.

Παρά τὸ ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει, ἡ μελέτη τῶν δίγλωσσων ἐπιγραφῶν εἶναι ὥστόσο ἐνίοτε δύσκολο ἔργο ἐφ’ ὅσον καὶ ἡ χρονολόγησή τους εἶναι σέ πολλές περιπτώσεις ἀβέβαιη, κυρίως ὁμως ἐπειδὴ γιὰ τὰ πρόσωπα πού ἀναφέρονται καὶ τίς περιστάσεις, κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐγράφησαν, λείπουν κατὰ κανόνα ἐπαρκῆ στοιχεῖα. Ὅπως ὅποτε ἡ συγκέντρωση καὶ ἀξιοποίηση ὅσων στοιχείων προσφέρονται ἢ μέ ἔμμεσο τρόπο μποροῦν νά συναχθοῦν, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν ἱστορική ἐρμηνεία τους.

Τὸ δεύτερο βῆμα πρέπει νά εἶναι, κατὰ τὴν γνώμη μου, ἡ συγκριτικὴ μελέτη αὐτῶν τῶν δίγλωσσων, μέ ἄλλες, ἐπίσης δίγλωσσες, ἢ γραμμένες σέ μία γλῶσσα, παρομοίου περιεχομένου: Ἀπὸ τίς διαφορῆς ἢ τίς ὁμοιότητες πού διαπιστώνονται μποροῦν νά διατυπωθοῦν ὑποθέσεις ἢ νά συναχθοῦν συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα βοηθοῦν στήν ἐρμηνεία τῶν ἰδιομορφῶν τῶν πρώτων, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπο τοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ τῶν προσώπων¹.

* Vgl. meinen Aufsatz “Bilingue Weihinschriften der römischen Zeit”, in *TEKMHPIA* 1 (1995) 79-129.

1. Καὶ οἱ δύο αὐτές προϋποθέσεις τῆς ἱστορικῆς ἀξιοποίησεως τῶν δίγλωσσων ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν, ἰδιαίτερα δέ ἡ τελευταία, ἐλάχιστα λαμβάνονται ὑπ’ ὄψιν στίς ὁπως ὅποτε ἀρκετὰ χρήσιμες μελέτες (διδασκαλικῆς διατριβῆς) πού μοῦ εἶναι γνωστῆς: F. Zilken, *De inscriptionibus Latinis Graecis bilinguibus quaestiones selectae* (Βόννη 1909) καὶ V. Bassler, *Inscriptiones Graecae-Latinae bilingues*, I+II (Πράγα 1934). Καὶ οἱ δύο ἔχουν καθαρὰ φιλολογικὸ προσανατολισμό. Τοῦ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὸ συλλογικὸ ἔργο E. Campanile et al. (eds.), *Bilinguismo e biculturalismo nel mondo antico. Atti del colloquio interdisciplinare tenuto a Pisa il 28 e 29 Settembre 1987* (Pisa 1988).

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα στοιχεία αυτοπροσδιορισμού είναι, ως γνωστόν, τό όνομα. 'Η παρούσα ανακοίνωση ασχολείται με τά όνόματα τών προσώπων που άπαντούν σε όρισμένες διγλωσσες επιγραφές προσπαθώντας να έρμηνεύσει τις διαφορές τις όποιες παρουσιάζουν στην έλληνική και λατινική τους διατύπωση ή άλλες ιδιαιτερότητές τους με τήν συγκριτική έρευνα που υποδηλώθηκε παραπάνω. Αυτόνόητο είναι ότι έξαιτίας του μικρού αριθμού παραδειγμάτων οι παρατηρήσεις και τά συμπεράσματα, ή άκριβέστερα οι υποθέσεις που διατυπώνονται μόνο προκαταρκτικό χαρακτήρα μπορούν να έχουν².

Τήν χρησιμότητα της συγκριτικής μεθόδου, όπως και τήν σημασία του τρόπου αναγραφής του όνοματος ως στοιχείου αυτοπροσδιορισμού του προσώπου δείχνουν οι σύντομες παρατηρήσεις σε όνόματα συγχρόνων Έλληνοαμερικανών που γίνονται στο σχετικό παράρτημα (σελ. 51 κέξ.). Χωρίς να παραβλέπει τήν ιδιαιτερότητα τών συνθηκών, έχει ως κύριο σκοπό να δώσει ένα επί πλέον έρεθισμα για τήν ιστορική μελέτη τών ανθρωπωνυμίων με τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

I. a) ILS 9237

<i>C. Heius T. f. Libo</i>	<i>L. Pompilius [L. f.]</i>
<i>Q. Saufeius P. f. Treb.</i>	<i>A. Cottius N. f.</i>
<i>L. Veturius P. f.</i>	<i>M. Umbricius M. f.</i>
<i>D. Ampius Q. l</i>	<i>L. Aufidius L. C. l.</i>
	<i>Dorot. minor</i>
<i>L. Paconius L. l. Trup.</i>	<i>C. Seius Cn l.</i>
	<i>Heraclio</i>
<i>Ti. Maecius L. l.</i>	<i>Cn. Tutorius P. l.</i>
	<i>Olumpiod.</i>

magistreis de sua pecunia Iovei Sequndano.

Γάιος Ήιος Τίτου υιός Λίβων, Ι Λεύκιος Πομπίλιος Λευκίου υιός, Ι Κόιντος Σαυφήιος Ποπλίου υιός Τρεβιανός, Ι Αύλος Κόττιος Νεμερίου υιός, Ι Λεύκιος Ουετόριος Ποπλίου υιός, Ι Μάρκος Όμβρίκιος Μάαρκου υιός, Ι Δέκιμος Άμπιος Κοίντου, Ι Λεύκιος Αύφιδιος Λευκίου και Γάιου Δωρόθεος νεώτερος, Ι Λεύκιος Πακόνιος Λευκίου Τρύφων, Ι Γάιος Σήιος Γναίου Ήρακλέων, Ι Τεβέριος Μαίκιος Λευκίου, Ι Γναίος Τουτώριος Ποπλίου Όλυμπιόδωρος, Ι οι Έρμαισταί και Άπολλωνιασταί και Ποσειδωνιασταί Ι εκ τών ιδίων Διι Ουρίωι άνέθηκαν.

b) ILS 9417

<i>P. Sextilius L. f. Pilo</i>	Πόπλιος Σεξιτίλιος (sic) Λευκίου
<i>C. Ciassicus P. f.</i>	Γάιος Κρασσίκιος Ποπλίου

<i>M. Audius M. f.</i>	Μάαρκος Αύδιος Μάαρκου
<i>M. Cottius N. f.</i>	Μάαρκος Κόττιος Νεμερίου
<i>Cn. Tutorius Cn. f.</i>	Γναίος Τουτώριος Γναίου
<i>N. Stenius M. f.</i>	Νεμέριος Στένιος Μάαρκου
<i>P. Arellius Q. l.</i>	Πόπλιος Άρέλλιος Κοίντου
<i>Ti. Seius M. l.</i>	Τεβέριος Σήιος Μάαρκου
<i>N. Tutorius Cn l.</i>	Νεμέριος Τουτώριος Γναίου
<i>Q. Nummius Q. l.</i>	Κόιντος Νύμμιος Κοίντου
<i>D. Maicius L.l.</i>	Δέκιμος Μαίκιος Λευκίου
<i>P. Castricius P. l.</i>	Πόπλιος Καστρίκιος Ποπλίου
<i>magistreis Mirquri Apollini</i>	οί Έρμαισταί και Άπολλωνιασταί
<i>Neptuni Hercolei coeraverunt</i>	και Ποσειδωνιασταί Ήρακλει άνέθηκαν
<i>eisde dedicaverunt Cn. Papeirio</i>	και Ι καθιέρωσαν.
<i>C. Caecilio cos.</i>	

Και οι δύο αυτοί κατάλογοι μελών θρησκευτικών συλλόγων που προέρχονται από τήν Δήλο, χρονολογούνται με βεβαιότητα στο τελευταίο τέταρτο του 2ου αι. π.Χ.: Άπό τήν χρονολόγηση του δευτέρου (a.u.c. 641=113 π.Χ.), προκύπτει και ή χρονολόγηση του πρώτου, έφ' όσον ό Α. Cottius Nemerii filius που αναφέρεται σ' αυτόν είναι ό άδελφός του Μάρκου που συναντούμε στον δεύτερο. Έξ όσων γνωρίζω είναι μία από τις παλαιότερες διγλωσσες επιγραφές που μπορούν να χρονολογηθούν με άκρίβεια³.

Οί κατάλογοι περιέχουν (έκαστος) 12 όνόματα μελών τών θρησκευτικών συλλόγων (Έρμαισταί, Ποσειδωνιασταί, Άπολλωνιασταί), οι όποιοι είναι γνωστοί και από άλλες επιγραφές της Δήλου. Στόν

2. Συγκριτική έρευνα τών διγλώσσων αναθηματικών επιγραφών με άλλες γραμμένες μόνο στην Έλληνική ή Λατινική, αλλά όχι με αναφορά στα ανθρωπωνύμια, γίνεται επίσης σε μία — υπό έκδοση — ευρύτερη μελέτη του υπογράφοντος.

3. Για τους αναφερόμενους στην επιγραφή υπάτους Gn. Papiarius και C. Caecilius, βλ. F. Münzer, *RE* XVIII 3 (1949), III 1 (1897) s. v. Nr. 37 και 84 αντίστοιχως, T.R. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic* I (New York 1951) 535.

πρώτο κατάλογο αναφέρονται πρώτα έξι πρόσωπα Ιταλικής καταγωγής (ελεύθεροι), κατόπιν έξι άπελεύθεροι, από τούς όποιους τέσσερεις είναι ελληνικής καταγωγής. Στην λατινική διατύπωση υπάρχει ή ένδειξη τής κοινωνικής θέσεως, στην ελληνική λείπει. Όστόσο οί ελεύθεροι αναφέρονται κατά τόν ρωμαϊκό τρόπο: (π.χ. Γάιος Ήιος Τίτου υίός Λίβων).

Στόν δεύτερο κατάλογο, τόσο οί έξι ελεύθεροι όσο και οί έξι άπελεύθεροι είναι προφανώς Ιταλικής καταγωγής. Προηγούνται, όπως και στόν πρώτο, οί ελεύθεροι και ακολουθούν οί άπελεύθεροι, ή αναφορά τών ονομάτων όλων γίνεται όμως κατά τόν ελληνικό τρόπο. Άν είχε διασωθιμόνο τό ελληνικό τμήμα τής έπιγραφής, άσφαλώς κανείς δέν θά μπορούσε νά διακρίνη τήν (όπως δήποτε σημαντική) κοινωνική διαφορά. Άτσι π.χ. θά είχε κανείς τήν έντύπωση ότι ό αναφερόμενος στην ένατη θέση Νεμέριος Τουτώριος Γναίου υπήρξε άδελφός του αναφερομένου στην πέμπτη θέση Γναίου Τουτωρίου Γναίου, ενώ, όπως προκύπτει από τή λατινική διατύπωση, είναι άπελεύθερός του.

Πώς εξηγείται όμως ή διαφορά στην άναγραφή τών ονομάτων μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου καταλόγου; Γιατί στόν πρώτο οί Ιταλικής καταγωγής ελεύθεροι αναφέρονται (ή προφανώς: θέλουν νά αναφέρονται) μέ τόν ρωμαϊκό τρόπο (και νά διαφοροποιούνται έτσι από τούς άπελεύθερους) και στόν δεύτερο όχι; Η διαφορά όπως δήποτε δέν μπορεί νά θεωρηθι τυχαία. Τό έρώτημα φαίνεται περισσότερο εύλογο, μπορεί δέ —έν μέρει— νά άπαντηθι, άν λάβη κανείς υπ' όψιν του τό παράδειγμα του επίσης Ιταλικής καταγωγής κατοίκου τής Δήλου Σπορίου Στερτενίου πού μαρτυρείται σέ δύο άναθηματικές έπιγραφές του νησιού⁴. Τό νά δηλώνεται στην μία ως Ρωμαίος (άλλά μέ τήν ελληνική παρουσίαση του ονόματός του), στην άλλη όχι, και νά κάνη άφιέρωση στην 'Ελληνική «Σώτειρα Άρτέμιδα», δείχνει νομίζω κάποια προσαρμογή στό ελληνικό περιβάλλον. Η προσαρμογή αυτή ίσχυει όπως δήποτε και για τά μέλη τών θρησκευτικών συλλόγων πού αναφέρονται στους δύο καταλόγους, για τήν όμοιομορφία όμως πού παρατηρείται στόν δεύτερο θά μπορούσε κανείς νά υποθέσει και κάτι άλλο: Οί συνεκτικοί δεσμοί πού δημιουργούνταν μεταξύ τών μελών κάθε συλλόγου, άνεξάρτητα από τήν κοινωνική τους θέση, θά ήταν στην περίπτωση του δεύτερου καταλόγου κατά κάποιο τρόπο έντονότερα αισθητοί. Άλλωστε ή κοινωνική διαφοροποίηση φαίνεται ότι έπαιξε

δευτερεύοντα ρόλο σέ σχέση μέ τήν ιδιότητα του μέλους, έφ' όσον και στους δύο καταλόγους ελεύθεροι και άπελεύθεροι αναφέρονται ως «magistri»⁵ (στην λατινική άπόδοση), 'Ερμαϊσταί κλπ. στην ελληνική. Άξιοσημείωτο είναι πάντως ότι σέ δύο άλλους παρομοίους καταλόγους, γραμμένους μόνο στα 'Ελληνικά (*I.Délos*, 1755, περ. 100π.Χ., 1758, 74π.Χ.) υπάρχει ή διάκριση: Οί ελεύθεροι, δύο από τούς όποιους μάλιστα έχουν ελληνική καταγωγή, αναφέρονται κατά τόν ρωμαϊκό τρόπο, οί άπελεύθεροι κατά τόν ελληνικό⁶.

II. *CIL* III I, Nr. 560.

M. Antonius Antoniae Drusi l. Tertius
Μ. Άντωνίος Τέρτιος Παιανιεύς.

'Η έπιγραφή άνήκει πιθανότατα στις άρχές του Ιου αϊ. μ.Χ. Η άφιέρωση άφορā τήν Antonia, νεώτερη κόρη του Μάρκου Άντωνίου (μέλους τής Β' Τριανδρίας) και σύζυγο του Δρούσου του πρεσβυτέρου, ή όποία βρήκε τόν θάνατο μέ διαταγή του Καλιγούλα⁷. Η άφιέρωση έγινε στην Άθήνα, άναθήτης είναι κάποιος άπελεύθερος ό όποιος παρουσιάζεται ως άπελεύθερος του Δρούσου (μολονότι φέρει τό όνομα Μάρκος Άντωνίος), στην λατινική διατύπωση, ενώ στην ελληνική παραλείπεται ό χαρακτηρισμός αυτός και άντ' αυτού αναφέρε-

4. *I.Délos* 2378: Σπόριος Στερτενίος Άρτέμιδι Σωτείρα. αὐτ. 2379: Σπόριος Στερτενίος Σπορίο[υ] Ρωμαίος Άρτέμιδι Σωτείρα.

5. Τό πρόβλημα τής σημασίας του (πολυσύνημένου) όρου δέν μπορεί νά μās άπασχολήση εδώ. Ότι πρόκειται για τούς κατ' έτος έναλλασσόμενους προέδρους τών συλλόγων (*J. Hatzfeld, BCH* 36 [1912] 153) είναι μάλλον άπίθανο.

6. Ο πρώτος (*I.Délos* 1755) περιλαμβάνει πέντε ελεύθερους και έξι άπελεύθερους. Άπό τούς ελεύθερους τρεις είναι Ιταλικής καταγωγής (Πόπλιος Σατρικάνιος Ποπλιου υίός, Δέκιμος Στερτενίος Σπορίου υίός, Γναίος Λοκρήτιος Λευκίου υίός), δύο κατάγονται από ελληνικές πόλεις τής Κάτω Ιταλίας (Σαραπίων Άλεξάνδρου υίός Νεαπολείτης, Σίμαλος Τιμάρχου υίός Ταραντίνος). Έντύπωση προξενεί ότι στην δεύτερη θέση αναφέρεται άπελεύθερος (Μάρκος Αὔδιος Μαάρχου Σαυδίας). Ο δεύτερος κατάλογος (1758) περιλαμβάνει τέσσερεις ελεύθερους και όκτώ άπελεύθερους. Ο τρίτος από τούς ελεύθερους (Λεύκιος Σολπίκιος Λυσιμάχου υίός) έχει ελληνική καταγωγή. Βλ. *P. Roussel - M. Launey, I.Délos*, ύπόμν., αὐτ.

7. Βλ. *Mommsen*, ύπόμν., αὐτ., *Groebe, RE* 12 (1894) Art. *Antonius*, Nr. 114.

ται ή καταγωγή από την Ἀθήνα με τό δημοτικόν «Παιανιεύς». Στήν ἑλληνική διατύπωση παραλείπεται ἐξάλλου τό ὄνομα τοῦ προσώπου στό ὁποῖο γίνεται ἡ ἀφιέρωση: Προφανῶς μέ αὐτήν ὁ ἀναθέτης ἤθελε νά δηλώσῃ μόνο τήν ταυτότητά του, ἐπισημαίνοντας τήν καταγωγή του ἀπό τήν Ἀθήνα.

Μέ τά προβλήματα πού παρουσιάζει ἡ λατινική ὀνομασία τοῦ ἀπελευθέρου δέν θά ἀσχοληθοῦμε ἐδῶ. Θά μπορούσε κανεῖς νά ὑποθέσῃ ὅτι ἀπό τήν Παιανία καταγόταν ὁ πατέρας του, ὅχι ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος (πατέρας του) θά συνδεόταν κατά κάποιον τρόπο μέ τόν Μάρκο Ἀντώνιο. Πῶς ὁ γιός ἔγινε ἀπελευθέρου τοῦ Δρούσου ἀποτελεῖ ἐρώτημα, στό ὁποῖο δέν μπορῶ νά ἀπαντήσω. Ἐντύπωση προξενεῖ πάντως τό ὅτι στήν ἑλληνική διατύπωση ἀναφέρονται μόνο ρωμαϊκά ὀνόματα, κανένα ἑλληνικό. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἡ λατινική διατύπωση σέ μία ἀφιέρωση πού γίνεται στήν Ἀθήνα, θά μπορούσε νά θεωρηθῇ ἀπό τήν ἀποψη τῆς εὐρύτερης δημοσιότητας περιττή⁸.

Ἡ δίγλωσση αὐτή ἐπιγραφή ἀποτελεῖ, νομίζω, ἕνα χαρακτηριστικό δείγμα τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο αὐτοπροσδιορίζονται οἱ διάφοροι ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἀπελευθέρου ἐπιφανῶν Ρωμαίων. (Ἐξ ὅσων γνωρίζω, καί γι' αὐτούς δέν ὑπάρχει μία σχετική μελέτη—ἡ ὁποία, καί μέ τό ὑλικό πού διαθέτουμε, θά μπορούσε καί θά ἔπρεπε πρό πολλοῦ νά ἔχει γίνεῖ). Ἡ σχέση πού εἶχαν οἱ ἀπελευθέρου αὐτοί μέ τούς ἐπιφανεῖς Ρωμαίους κυριοῦς τοῦς ἀποτελοῦσε στοιχεῖο τῆς ταυτότητάς τους, τό ὁποῖο ὄφειλαν, σέ ἀρκετές δέ περιπτώσεις ἤθελαν νά προβάλλουν⁹. Ἄλλ' αὐτό γινόταν μόνο στήν λατινική διατύπωση, ὅχι—ἡ σπάνια— στήν ἑλληνική, προφανῶς ἐξαιτίας τῆς ὑποτιμητικῆς γι' αὐτούς ἐντύπωσης πού προκαλοῦσε ὁ χαρακτηρισμός ἀπελευθέρου ὡς ἀπόδοση τοῦ λατινικοῦ *libertus*¹⁰. Ὑπάρχουν ὡστόσο καί περιπτώσεις, ὅπου ὁ χαρακτηρισμός λείπει τόσο στήν λατινική ὅσο καί στήν ἑλληνική διατύπωση, ὅπως π.χ. εἶναι ἡ δίγλωσση ἀναθηματική ἐπιγραφή κάποιου Τ. Μαρκίου Γάμου, ἀπελευθέρου τῶν Μαρκίων (1ος αἰ. π.Χ.) ἀπό τήν Λεύκη τῆς Βιθυνίας¹¹.

III. a) ILS 9257 [Carnuntum]

T. Pomponius / Protomachus / leg. Augg. pr. pr. / Aequitati /
 πρῆξε[ως εἴνεκα] τῆσδε προτεμμηθ[εῖς ἀνέθ]ηκε[ν] |
 Πρωτόμαχος βωμόν | Εὐδικῆ σθεναρῆ.

b) ILS 3849 [Sarmizegetusa - Δακία]

[Aesculapio et Hygiae dis conservatoribus ?] Q. Axius

Aelianus junior votum pro patris incolumitate susceptum cum

gratulatione libens solvit. Ioni. Jonius.

3849a: Ἀσκληπιῶ καί | Ὑγείᾳ θεοῖς | φιλανθρώποις | Ἄξιος Αἰλιαν[ὸ]ς ὁ νεώτερος εὐχαριστήριον. Ἴόνιος.

c) ILS 8861: [Eburacum] (York) [=IG XIV 2548; IGR I, 1]

θεοῖς | τοῖς τοῦ ἡγε | μονικοῦ πραι | τωρίου Σκριβ. Δη(μ)ήτριος.

- Ὠκεανῶ καί Τηθύϊ Δημήτριος. (Dessau, *Hermes* 46 [1911] 156-160).

Ἐντελῶς διαφορετικὸς εἶναι ὁ τρόπος αὐτοπροσδιορισμοῦ τῶν ἀναθετῶν στίς ἀνωτέρω ἐπιγραφές: Ὁ ἑλληνικῆς καταγωγῆς αὐτοκρατορικός *legatus* στήν ἐπαρχία *Pannonia Superior*, Titus Pomponius Protomachus, ἀπαθανατίζει στήν πρώτη μία σημαντικῆ πράξη, γιά τήν ὁποία εἶχε κριθῆ καί τιμηθῆ. Γιά τόν ἴδιο, ὅπως καί τήν πράξη πού ἀπαθανατίζει καί τήν τιμή πού τοῦ ἀποδόθηκε, δέν εἶναι δυστυχῶς τίποτε γνωστό¹². Ἐντύπωση ὁπωσδήποτε προ-

8. Ἡ ὑπόθεση ὅτι ὁ Μ. Ἀντώνιος Τέρτιος εἶναι Ρωμαῖος πού εἶχε ἀποκτήσει τόν τίτλο τοῦ πολίτη στήν Ἀθήνα, μοῦ φαίνεται ἀπίθανη. Ρωμαῖοι ἢ Ἴταλικοὶ πού γίνονταν πολῖτες ἑλληνικῶν πόλεων καί κατελάμβαναν μάλα διαφόρα ἀξιώματα σ' αὐτές ὑπάρχουν πολλοί, εἶναι ὁμως ἐλευθέρου γιά ἀπελευθέρου δέν μοῦ εἶναι καμία περίπτωση γνωστή. Βλ. σχετικά τήν μελέτη τοῦ ὑπογράφοντος, *Der Einfluss Roms auf die Staatsform der griechischen Stadtstaaten des Festlands und der Inseln im 1. und 2. Jhd. v. Chr.* (Göttingen 1967) 153f. (με τήν σημείωση, ὅτι τό φαινόμενο χρειάζεται μία εὐρύτερη ἐρευνα).

9. Γιά τούς τρόπους τοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ καί γενικά τήν παρουσία τῶν ἀπελευθέρων στίς ἑλληνικές πόλεις κατά τήν αὐτοκρατορική ἐποχή, ἐκπονεῖται ἤδη μία εἰδική μελέτη ἀπό τόν κ. Π. Νιγδελι.

10. Στίς ἐξαιρέσεις ἀνήκει ἡ δίγλωσση ἐπιγραφή *CIL III Suppl. 7279: Poplius Annius P. I. Satyrus, Πόπλιος Ἄννιος Ποπλίου ἀπελευθέρου Σάτυρος*. Στίς δίγλωσσες ἐπιγραφές τῆς Δήλου (βλ. π.χ. *I. Délos* 1802: *ILS* 9237, 9417: βλ. ππ.), κατά κανόνα λείπει στήν ἑλληνική ἀπόδοση. Γιά τίς σχετικές μέ τούς ὄρους ἀπελευθέρου καί πάτρων παραστάσεις τῶν Ἑλλήνων, βλ. τίς μελέτες τοῦ ὑπογράφοντος, "Zum römischen Gemeindepätronat im griechischen Osten", *Hermes* 116 (1988) 311 κέξ. καί "Patrocinium Orbis terrae", *Ἀριάδνη* 4 (1988) 202 κέξ.

11. *ILS* 9238, 9238a.

12. Βλ. *ILS*, ὑπόμν. αὐτ. "Legatus hic Pannoniae superioris ignotus". R. Cagnat, *IGR* I, 1393, *PIR* 1518 (σελ. 74).

ξενεί τό ελληνικό ἐπίγραμμα στόν βωμό τῆς Εὐδικίας (*Aequitas*), γιά τόν λόγο ὅτι ἀναφέρει τήν πράξη καί τήν ἀναγνώρισή της στά Ἑλληνικά, πού ὅπως δῆποτε δέν ἦταν εὐρύτερα κατανοητά στήν περιοχή. Νομίζω ὅτι ὁ Πρωτόμαχος ἤθελε μέ αὐτόν τόν τρόπο νά δηλώσει περισσότερο τήν ἐλληνική παιδεία του (καί καταγωγή του), παρὰ τήν θέση του. Ὅπως δῆποτε καί τό ἴδιο τό ἀνάθημα, ὁ βωμός τῆς Εὐδικίας, δείχνει ἕνα ἀνώτερο ἦθος. Τήν ἐπιθυμία νά δηλωθῇ ἡ ἐλληνική παιδεία καί καταγωγή τοῦ ἀναθέτη, δείχνει ἐξ ἄλλου καί ἡ ἀναφορά μόνο τοῦ ἐλληνικοῦ του *cognomen* στό ἐπίγραμμα, ἔστω καί ἄν αὐτό ἐπιβάλλεται ἀπό τό μέτρο. Ἄν ὁ αὐτοκρατορικός *legatus*, πού ἀνήκε προφανῶς στήν Ἰπτική τάξη, ἤθελε νά τονίσει τήν κοινωνική του θέση στήν ρωμαϊκή αὐτοκρατορία, θά ἔβρισκε ἄλλο τρόπο νά κάμῃ τήν ἀφιέρωση, καί ὄχι τό ἐλληνικό ἐπίγραμμα στόν βωμό τῆς Εὐδικίας. Δεῖγμα τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καί τῆς σημασίας τήν ὁποία ἀπέδιδε σ' αὐτήν ὁ ἀναθέτης εἶναι ἡ ἐλληνική ἀναθηματική ἐπιγραφή τοῦ Q. Axius Aelianus, στό μνημεῖο γιά τόν Ἄσκληπιό καί τήν Ὑγεία. Τόν πατέρα τοῦ ἀναθέτη τιμᾷ ὡς πατέρα τῆς ἡ βουλή (*ordo*) τῆς *colonia Sarmizegetusa* τῆς Δακίας, μέ ἐπιγραφή ὅπου ἀναφέρονται τά ἀξιώματα καί οἱ δραστηριότητές του¹³. Ὁ γιός ἐκπληρώνει τό τάμα πού εἶχε κάνει στόν Ἄσκληπιό καί τήν Ὑγεία γιά τήν σωτηρία τοῦ πατέρα του καί δηλώνει τοῦτο στό (λατινικό) κείμενο τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς. Στήν ἐλληνική ἀναφέρεται ἀπλῶς «εὐχαραστήριον», πρέπει νά ὑποθέσουμε ὅμως ὅτι ἐννοεῖται ἡ ἴδια αἰτία. Ἡ ἐλληνική παραλλαγή ἐγινε ἀσφαλῶς ὄχι γιά λόγους εὐρύτερης δημοσιότητας. Ὁ Ἄξιος Αἰλιανός ἤθελε νά τονίσει μᾶλλον τήν ἐλληνική παιδεία του, πράγμα πού θά μποροῦσε κανεῖς νά ὑποθέσει ὅτι ὑποδηλώνει καί ὁ (δυσσερμηνεὺτος) χαρακτηρισμός *Ionius* γιά τόν πατέρα του καί τόν ἴδιο πού προσθέτει στήν λατινική διατύπωση, Ἴόνιος γιά τόν ἴδιο μόνο πού προσθέτει στήν ἐλληνική¹⁴. Ἄξιωμα εἶναι ἐξ ἄλλου ὅτι ὁ Αἰλιανός ἀναφέρεται καί στίς δύο ἐπιγραφές χωρὶς τοὺς τίτλους πού πιθανώτατα θά εἶχε, στήν ἐλληνική δέ χωρὶς τό *praenomen Quintus*.

Τήν ἴδια πρόθεση, δηλ. νά δειχθῇ ἡ ἐλληνική παιδεία (καί καταγωγή) καί συνεπῶς τόν ἀντίστοιχο τρόπο αὐτοπροσδιορισμοῦ ὑποδηλώνουν, νομίζω, καί οἱ δύο ἀναθηματικές ἐπιγραφές στά Ἑλληνικά ἀπό τό *Eburacum* (York) τῆς Βρεταννίας.

Ὁ ἀναθέτης Σκριβόνιος Δημήτριος θά εἶχε ὑπηρετήσει προφανῶς στό «πραιτώριον» τοῦ ἐπαρ-

χιακοῦ διοικητῆ τῆς Βρεταννίας (ὅπως προκύπτει ἀπό τήν πρώτη) καί θά εἶχε κάνει κάποιον μεγάλο ταξίδι (ἀπό τήν Ἑλληνική Ἀνατολή) ὅπως προκύπτει ἀπό τήν δεύτερη. Τίτλοι δέν ἀναφέρονται, τό ρωμαϊκό *nomen gentile* πού ἀναφέρεται στήν πρώτη, λείπει στήν δεύτερη, στήν ὁποία ἀναγράφεται μόνο τό ἐλληνικό ὄνομα Δημήτριος, χωρὶς ἄλλα στοιχεία αὐτοπροσδιορισμοῦ. Ὁ τρόπος αὐτοπροσδιορισμοῦ τοῦ ἀναθέτη προκύπτει ἀπό τήν (ἀρνητική) διαπίστωση ὅτι ἡ πρώτη ἐπιγραφή γράφεται στά Ἑλληνικά—ἐνῶ θά περιέμενε κανεῖς μᾶλλον, ἐξαιτίας τοῦ περιεχομένου της, νά εἶχε γραφῆ στα Λατινικά— καί ἀπό τήν θετική, ὅτι ἡ δεύτερη ἀναφέρεται σέ μορφές τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας. Ἄν λάβῃ κανεῖς ὑπ' ὄψιν του τό ἐντελῶς ξένο περιβάλλον ὅπου ἐκφράζεται μέ αὐτές τίς ἀναθηματικές ἐπιγραφές ὁ ἀναθέτης, οἱ διαπιστώσεις αὐτές ἐπιτρέπουν τό συμπέρασμα ὅτι ὄχι μόνο εἶχε διατηρήσει ἀλλά καί ἤθελε νά προβάλῃ τήν ἐλληνική πολιτιστική του ταυτότητα¹⁵. Αὐτόνοητο εἶναι βέβαια ὅτι αὐτή ἡ «ἐπίδειξη» ἐλληνικῆς παιδείας προϋποθέτει τήν εὐρύτερη ἀποδοχή της, πράγμα πού ἰσχύει καί γιά τίς δύο προηγούμενες (δίγλωσσες) ἐπιγραφές ἀπό τήν Παννονία καί τήν Δακία.

13. Γιά τήν σταδιοδρομία τοῦ Q. Axius Aelianus (πατέρα) βλ. H.G. Pflaum, *Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut-empire romain*, II (Παρίσι 1960) σελ. 851, ἀρ. 328, ὅπου παρατίθενται οἱ (ὀκτώ) σχετικῆς μέ τήν δράση του στήν ἐποχή τοῦ Σεβήρου Ἀλεξάνδρου (222-235) καί τοῦ Μαξιμίνου (235-238 μ.Χ.) ἐπιγραφές.

14. Πρβλ. Mommsen, *CIL* III 1422, ὑπόμν. αὐτ. “*Ionii autem et Ἴόνιος quo pertineat, non liquet; nam de scalptore qui accipiunt, haud scio an errent. Fortasse est signum, id est agnomen Aeliani patris filii que in ima margine indicatum in his sacris, ut in honorariis solet poni in margine superiore*”. Ὁ χαρακτηρισμός (στόν τύπο IONI) ἀπαντᾷ καί στήν ἀναθηματική ἐπιγραφή τοῦ πατέρα Q. Axius Aelianus καί τῆς συζύγου του σέ μνημεῖο γιά τόν Δία, τήν Ἡρα καί τοὺς ἄλλους θεοὺς (*CIL* III 1423). Μέ τό *signum Ionius* (πού δέν ἐρμηνεύεται) παρουσιάζεται ἐπίσης ὁ αὐτοκρατορικός αὐτὸς ἐπίτροπος ἀπὸ τόν Stein (*RE* IX 2 [1916] Art. *Ionius*, Nr. 2, σ. 1895) καί τόν Pflaum (ὅπλ.).

15. Ἀντιθέτως ἡ ἀφιέρωση πού γίνεται σέ παρόμοια περίπτωση (σὴν Ἰσπανία) ἀπὸ ἕνα αὐτοκρατορικό *legatus* καί τήν σύζυγό του εἶναι γραμμὴν μόνο στα Λατινικά: βλ. *ILS* 2297 *l.o.m. Junoni, Minervae, Genio praetorii consularis, diis penatibus, T.F. Tirtianus leg. Augg. pr. pr. [et] - -ia eius dedicaverunt*.

Πιθανώς πρόκειται για τόν γραμματικό Δημήτριο από τήν Ταρσό, συνομιλητή στο δοκίμιο του Πλουτάρχου «περί τῶν ἐκλελοιπῶτων χρηστηρίων»¹⁶.

IV. a) *SEG 34 (1984) 948* [Κατάνη].

[Ἐμέ Πριάπον Σ]άμ[ιος τόν κηπουρόν]
[ἐνταῦθ' ἔθη]γεν ἐνθα καί ἐνθ[α βλέποντα].
[μῆ εἰσέρχε]σθαι τοὺς ἀπ' ἄστεω[ς πτωχοὺς,]
[μῆτ' εἰσέρ]χεσθαι τοὺς ἀπ' Ἄκιδο[ς κλώπας,]
[σώσονται τ']αὐτῷ καρπὸν ὡς ὄρ[θόν φαίνω]
[ἐμόν πέος] τοῦτο τό παχὺ τοῖς σ[υλῶσιν]
[Posuit hic] me Samius utroque in [spicientem]
[meum en]ormempnem ut osten[dam furibus]
(vac) Rubri Sami filii

b) *IG XIV 2562* [Confluentes] (Koblenz).

Σώματος ἐν καμάτοις μογεροῖς ψυχῆς τε πόνοιον
ἄχρ[ι] τανηλεγῆος θανάτου Τυχικός ποτε κάμνον
εὐξάμενος Λήνω(;) προφυ[γ]εῖν χαλέπ' ἄλ[γ]εα νού-
σων

Ἄρη καρτερῶ δῶρον τόδε θῆκε σαοθεῖς.
*C]orporis atque animi diros suffere labores
dum nequeo mortis prope limina saepe vagando
servatus Tychicus divino Martis amore
hoc munus parvum p[ro] magna dedico cura.*

c) *SEG 19 (1963) 650* [Trier].

*Ὡδε κῆται ἐν Χρ[ι]στῶ
Οὐρσικῖνος Ἀνατολικός
ἔζησεν δέ μικρῶ πλίω ἔτη
κθ' . *qui vixit an. XV VIII.*

Ἄ ἰδιοκτῆτης τοῦ ἀγροκτῆματος στήν περιοχή τῆς Κατάνης, ὅπου βρισκόταν ἡ παράσταση τοῦ Πριάπου μέ τό σχετικό ἀποτρεπτικό ἐπίγραμμα ἀναφέρεται σ' αὐτό, ὅπως καί στήν λατινική του περίληψη, μόνο μέ τό ἑλληνικό ὄνομα Σάμιος. Ἄ ἦταν Ρωμαῖος πολίτης (μέ *nomen gentile Rubrius*) πληροφορεῖται κανεῖς ἀπό τοὺς ὑπογραφομένου (ἀλλά μῆ κατονομαζόμενος) γιούς του. Γιά μετρικούς λόγους ἀλλά καί ἐξαιτίας τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐπιγράμματος δέν ἦταν εὐκόλη (οὔτε βέβαια ἀναγκαῖα) ἡ ἀναφορά τοῦ πλήρους ὀνόματος τοῦ ἰδιοκτῆτη. Πάντως ἐκεῖνο πού τόν ἐνδιέφερε περισσότερο ἦταν νά δηλώσῃ ἄν ὄχι τήν ἑλληνική του καταγωγή, ὅπως δῆποτε τήν ἑλληνομάθειά του. Ἄ ἴσως πρόκειται περισσότερο γιά ἐπίδειξη πού προέρχεται ἀπό ἕνα εὐπορο μικροαστό, ὑπερήφανο γιά τήν περιουσία του καί γνωστό γιά τό χοντροκομμένο χιοῦμο του¹⁷.

Ἄ ἑλληνική καταγωγή εἶχε ἀναμφίβολα καί ὁ ἀναφερόμενος στό δεύτερο δίγλωσσο ἀναθηματικό ἐπίγραμμα πού βρέθηκε στήν περιοχή τοῦ σημερινοῦ

Koblenz (ἀρχ. Confluentes) Τυχικός. Ἄ ἀφιέρωση στόν Ἄρη — μολονότι θά περίμενε κανεῖς, ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ ἐπιγράμματος, τόν Ἄσκληπιό καί τήν Ἰγία (πού ἀπαντοῦν, ὡς γνωστόν, συχνά σέ παρόμοιες ἀφιερώσεις) — ἐπιτρέπει τήν ὑπόθεση ὅτι πρόκειται γιά στρατιωτικό. «Τυχικός» εἶναι σύνθηες ὄνομα κατά τήν αὐτοκρατορική ἐποχή· χρησιμοποιεῖται μέ ἡχορῆς ρωμαϊκά, ἐνίοτε ὁμως καί ὡς προσωνύμιο¹⁸. Στήν συγκεκριμένη περίπτωση εἶναι πολὺ πιθανό νά συμβαίη τό δεύτερο. Ἄ χρήση του στό ἐπίγραμμα, ἐκτός ἀπό μετρικούς λόγους, ἴσως ὑπαγορευθήκε καί ἀπό τήν ἐπιθυμία τοῦ ἀναθέτη νά δηλωθῇ ἡ (ἀνέλπιστη) σωτηρία του. Γεγονός εἶναι πάντως ὅ τι ὁ ἀναθέτης ἤθελε νά αὐτοπροσδιορίζεται μόνο μέ τό ἑλληνικό ὄνομα — παραλείποντας τά ρωμαϊκά (ἴσως καί ἐπειδή δέν θά ὑπῆρχαν ἀξιόλογες πράξεις του πού θά μποροῦσαν νά ἀναφεροῦν σέ σχέση μέ αὐτά). Μένει βέ-

16. Κατά τήν διήγηση τοῦ Πλουτάρχου (*Περί τῶν ἐκλ. μυστ.* § 2. πρβλ. § 18.45), ὁ Δημήτριος ἐπιστρέφοντας ἀπό τήν Βρετανία στήν πατρίδα του διέμεινε γιά λίγο στους Δελφούς. Ἄ διάλογος τοῦ Πλουτάρχου ἐγράφη πιθανῶς τό 84/5 μ.Χ., πρῶτα πού σημαίνει ὅτι ὁ Δημήτριος ἔζησε στό Ἐβόρακο ὅταν διοικητής τῆς Βρετανίας ἦταν ὁ Agricola (77-84), ὁ ὁποῖος ἴσως τόν εἶχε καλέσει ἐκεῖ ὡς δάσκαλο τῆς Ἑλληνικῆς. Βλ. Stein, *RE* II A 1 (1921) Art. Scribonius Nr. 12, S. 876. Dessau, "Ein Freund Plutarchs in England", *Hermes* 46 (1911) 160.

17. Ἄ ἐπιγραφή δημοσιεύθηκε πρῶτα ἀπό τόν G. Libertini, *Notizie degli Scavi* 19 (1922) 424. Μέ διάφορες συμπληρώσεις — πού δέν μποροῦν νά σχολιασθοῦν ἐδῶ — ἐπανεκδόθηκε στό *SEG 2 (1924) 533· 4 (1926) 59*. Γιά τόν φιλολογικό σχολιασμό τῆς βλ. F.C. Wick, *Athenaeum* NS. 4 (1926) 167 κέξ., G. Manganaro, "Il tempio greco in Sicilia, Architettura e culti", *CASA* 16 (1977 [1985]) 162-163 (δέν μοῦ ἦταν προσιτό). Ἄ ιστορική ἀξιοποίηση τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται στήν ἐκπονούμενη ἐπί διδακτορία διατριβῆ τοῦ Ἄργ. Παπαργυρίου, *Ἐπιγραφές Ἑλλήνων ἰδιωτικοῦ χαρακτῆρα στό δυτικό τμήμα τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καί ἡ ἱστορική τους σημασία*.

18. Βλ. π.χ. *SEG 26 (1976/7) 194* (Ἄθῆνα, 221/2-229/30 μ.Χ.), Col. III, 100: Ἄρτεμίδωρος Τυχικοῦ· 29 (1979) 152 (Ἄθῆνα-2/3ος αἰ. μ.Χ.) 4, II, 62: Τυχικός Διοδώρου· 30 (1980) 1499 (Φρυγία), (μετά τό 212 μ.Χ.): Τάτιος Τυχικοῦ· 35 (1985) 270 (Ἄργος-2ος αἰ. μ.Χ.): T. Κλαυδίου Τιβ. Κλαυδίου Τυχικοῦ υἱός Τυχικός. Προσωνύμιο: *SEG 31 (1981) 1104*: Ἄδραστος Τυχικός (ιερός θεῶς Μητροῦς) (Φρυγία-Ἄττουδα). Γιά τό ὄνομα (ὅπως καί ἄλλα παράγωγα μέ τήν κατάληξη -ικος, -ική) βλ. τήν ἀναφερόμενη στό *SEG 27 (1977) 1272* μελέτη τοῦ L. Robert.

βια τό ἐρώτημα ποιός ἔγραψε γιά λογαριασμό τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτη Τυχικοῦ τό ἐλληνικό ἐπίγραμμα καί τήν λατινική του (ὄχι παντοῦ ἀκριβῆ) μετάφραση. Θά μπορούσε κανείς νά σκεφθῆ κάποιον λόγο ἀπό τό γειτονικό Trier (*Augusta Treverorum*), ὅπου διδάσκονταν τά Ἑλληνικά καί ἡ ἐλληνική παιδεία ἦταν ἀρκετά διαδεδομένη¹⁹. Ὁ Τυχικός θά διέθεσε γι' αὐτό ἕνα σημαντικό χρηματικό ποσό - ἡ ἀνέλπιστη σωτηρία του πού τονίζει στό ἐπίγραμμα, προφανῶς τό ἄξιζε. Ὁπωδιόποτε τό ἐπίγραμμα χρειάζεται ἕνα ἐκτενέστερο φιλολογικό καί ἱστορικό σχολιασμό.

Φιλολογικά καί ἱστορικά προβλήματα πού δέν μποροῦν νά ξετασθοῦν ἐδῶ παρουσιάζει ἐπίσης ἡ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή γιά τόν Οὐρσικίνο Ἐνατολικό, πού βρέθηκε στο Trier (καί φυλάσσεται στό μουσεῖο τῆς πόλης)²⁰. Ἡ χρονολόγηση τῆς ἐπιγραφῆς, ἡ προέλευση τοῦ Οὐρσικίνου, ἡ χρήση τοῦ ὀνόματος, ὅπως καί ἡ σημασία τοῦ χαρακτηρισμοῦ «Ἐνατολικός» ἔχουν συζητηθῆ λίγο-πολύ στήν προηγούμενη ἔρευνα. Σέ κανένα, ἐξ ὧν γνωρίζω πρόβλημα, δέν ἔχει δοθῆ ἀπάντηση μέ βεβαιότητα. Ὅτι ὁ Οὐρσικίνος (ἢ ὁ πατέρας του) εἶναι ἀπό τοὺς Ἐνατολίτες πού ἦλθαν στή Δύση μέ τόν στρατό τοῦ Μ. Θεοδοσίου κατά τόν πόλεμο τοῦ αὐτοκράτορα ἐναντίον τοῦ Εὐγενίου (τό 394 μ.Χ.), εἶναι μία πιθανή ὑπόθεση²¹. Γιά τήν χρήση τοῦ ὄρου «Ἐνατολικός» ἔχει ὑποστηρικθῆ ὅτι ὑποδηλώνει καταγωγή ἀπό τήν Μ. Ἀσία²² ἢ τήν Συρία²³. Τό (λατινικό) ὄνομα *Ursicinus* ἀπαντᾷ ὄχι σπάνια στήν περιοχή τοῦ Trier²⁴, στήν ἐλληνική του μορφή, δηλαδή ὅπως καί στήν παρούσα ἐπιγραφή, μαρτυρεῖται ὁμως καί στήν Ἐνατολή²⁵. Τό τελευταῖο αὐτό στοιχεῖο νομίζω πῶς ἀγνοεῖται ὅταν ὑποστηρίζεται ἡ ἀποψη, ὅτι ὁ Οὐρσικίνος ὑπῆρξε γιός κάποιου μετανάστη ἀπό τήν Ἐνατολή, ὁ ὁποῖος (γιός) γεννήθηκε στό Trier²⁶ ἢ ὅτι ὁ ἴδιος ἄλλαξε τό ὄνομά του παίρνοντας τό Οὐρσικίνος ὡς «βαφτιστικό»²⁷. Σέ κάθε περίπτωση πάντως ὁ ἴδιος καί ὁ φίλος του (ἢ μακρινός συγγενής του) πού φρόντισε νά γραφῆ ἡ ἐπιτύμβια στήλη εἶχαν «ἐνατολική» συνείδηση καί ἤθελαν μάλιστα νά τήν προβάλουν. Ἐξαιρετικῶς εἶναι ὅτι στό λατινικό μέρος ἀποδίδεται μόνο (καί μάλιστα ἐσφαλμένα) ἡ ἡλικία τοῦ θανόντος (ἕνα δευτερευούσης σημασίας στοιχεῖο), ἐνῶ τό ὄνομα καί ἡ χριστιανική πίστη του δηλώνονται μόνον στά Ἑλληνικά. Νομίζω ὅτι ἡ λατινική ἀπόδοση δέν ἐνδιέφερε καί πολύ τό πρόσωπο πού ἔδωσε τήν ἐντολή γιά τήν χάραξη τῆς ἐπιγραφῆς, διότι διαφορετικά θά εἶχε παραλείψει τήν περιττή

φράση «μικρῶ πλίω». Ὅτι ὁ Οὐρσικίνος καί οἱ ἐπίσης «Ἐνατολικοί» οἰκεῖοι του διαπνέονταν ἀπό ἕνα ἰσχυρό αὐτοσυναίσθημα στήν ταρασσόμενη κατά τόν 4ο αἰ. μ.Χ. Δύση, εἶναι, νομίζω, μία πιθανή ὑπόθεση.

Ἰω. Τουλουμάκος
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

19. Τήν διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς στό Trier καί στή ἀλλά ἀστικά κέντρα δείχνει — μεταξύ ἄλλων — τό γνωστό ἀνάγλυφο τοῦ Neumagen, πού φυλάσσεται στό Landesmuseum τοῦ Trier (βλ. H. Heinen, *Trier und das Trevererland in römischer Zeit* [Trier 1985] 203 κέξ., 405, ὅπου καί ἡ σχετική βιβλιογραφία. Ἡ μελέτη τοῦ W. Binsfeld, "Unterricht und Lehrer im römischen Trier", *Landeskundl. Vierteljahrsbl.* 19 [1973] 3 κέξ. δέν μοῦ ἦταν προσιτή).

20. Βλ. E. Gose, *Katalog der frühgriechischen Inschriften in Trier* (Βερολίνο 1958) ἀρ. 402. Heinen, ὅπ. π., 265 κέξ.

21. D. Hoffmann, *Das römische Bewegungsheer und die Notitia Dignitatum, Epigraphische Studien VII*, τ. I (1969) 111 κέξ., Heinen ὅπ. π., 265.

22. Ἀπό τόν R. Egger; βλ. H.U. Instinsky, *Gnomon* 31 (1959) 144 (βιβλιοκρισία τοῦ ἔργου τοῦ E. Gose).

23. D. Feissel, "Contributions à l'épigraphie grecque chrétienne de Rome", *Rivista di archeologia cristiana* 58 (1982) 354 κέξ. (στόν Heinen, ὅπ. π.).

24. Βλ. H. Heinen, ὅπ. π. ὑποσ. 18 (ἀπό: N. Gauthier, *Recueil des inscriptions chrétiennes de la Gaule antérieures à la Renaissance carolingienne I* [Παρίσι 1975] Nr. 74-169).

25. Βλ. SEG24 (1969) 1044 (Κάλλατις), (3/4ος αἰ. μ.Χ.): 32 (1982) 1590 (Αἴγυπτος-Πανόπολις).

26. Heinen, ὅπ. π., Instinsky, *Gnomon*, ὅπ. π., 145.

27. Instinsky, ὅπ. π.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Όνόματα Έλληνοαμερικανῶν σὲ δίγλωσσα ἀγγελτήρια στὴν ἐφημερίδα «Ἐθνικὸς Κῆρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης»

Εἰσαγωγικὴ σημείωση

Γιὰ τὸ παράρτημα, ὅπως καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνακοίνωση, ἰσχύει ἡ ἐπισημάνση ποὺ ἐγινε στὴν ἀρχή, ὅτι δηλαδή οἱ παρατηρήσεις ἢ ὑποθέσεις τοῦ ἔχουν μόνο προκαταρκτικὸ χαρακτήρα καὶ ὅτι ἀποβλέπουν μόνο στὸ νὰ δεῖξουν τὴν χρησιμότητα μιᾶς εὐρύτερης ἔρευνας μὲ τὴν προσέγγιση ποὺ προτείνεται: μιὰ προσέγγιση ἢ ὁποια βασίζεται στὴν διαπίστωση ὅτι ἡ δίγλωσση ἔκφραση σὲ οἰκειὸ ἢ σὲ ξένο ἀπὸ πολιτιστικὴ ἄποψη περιβάλλον ἀποτελεῖ στοιχεῖο αὐτοπροσδιορισμοῦ ἐνός προσώπου ἢ μιᾶς ομάδας προσώπων καὶ ὅτι ἐνδεχομένως, δηλ. ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος, τὴν ἔκταση καὶ τὴν συχνότητα τῶν μαρτυριῶν, χαρακτηρῶζει τὴν περιορῶσα πολιτισμικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς.

Ἀκριβῶς ἐπειδὴ σκοπὸς τοῦ παραρτήματος εἶναι νὰ δώση ἐρεθίσματα μόνον, δὲν κρίνεται ἀναγκαῖο νὰ ἐπισημανθοῦν ἐδῶ οἱ ἐπιφυλάξεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς βασικὲς διαφορὲς μεταξὺ χρονικὰ τόσο ἀπομακρυσμένων ἐποχῶν.

Στὰ ἔξι παραδείγματα ποὺ σχολιάζονται ἐδῶ, ἀγγελτήρια κηδεῶν καὶ μνημοσύνων, ἀναφέρονται ὀνόματα Ἑλλήνων μεταναστῶν ἢ ἀπογόνων τους ἀπὸ τὴν παροικία τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἔχουν ἐπιλεγῆ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἡμερησία ἐφημερίδα «Ἐθνικὸς Κῆρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης» καὶ εἶναι σχετικὰ πρόσφατα (δημοσιεύθηκαν τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1992). Τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς ἐφημερίδας—ἢ ὁποια ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ 1915—εἶναι ἀποκλειστικὰ Ἑλληνες, πράγμα ποὺ φαίνεται ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ ὅτι γράφεται στὰ Ἑλληνικά—σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλα ἐντυπα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς ποὺ εἶναι δίγλωσσα—ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν εἰδησεογραφία τῆς, ἢ ὁποια ἀσχολεῖται σὲ ἐντυπωσιακὸ βαθμὸ μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Τὰ παραδείγματα εἶναι ἀντιπροσωπευτικὰ γιὰ ὅλες τὶς κατηγορίες ποὺ ἐνδιαφέρουν στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἀνακοίνωσης: Στὸ ὑπ' ἀρ. 1 τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας εἶναι ἑλληνικά καὶ γράφονται ἑλληνικά, στὸ ὑπ. ἀρ. 2 δύο ὀνόματα εἶναι ξένα ἀλλὰ γράφονται, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα, μόνο στὰ Ἑλληνικά. Στὰ ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 6 ὑπάρχει ἕνας ἐντυπωσιακὸς συνδυασμὸς ἑλληνικῶν καὶ ξένων ὀνομάτων καὶ γραφῶν, στὰ ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5 ὑπάρχουν ξένα καὶ ἑλληνικά (ἀλλὰ «ἑξαμερικανισμένα») ὀνόματα, ὅλα δὲ—ὅπως καὶ τὰ ἑλληνικά ἐπώνυμα—ἀποδίδονται μὲ ξένη γραφή.

Γιὰ τὰ πρόσωπα τῶν δύο πρώτων παραδειγμάτων θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσῃ κανεῖς ὅτι ὑπάρχει ἡ βούληση νὰ διατηρηθῆ ἡ ἑλληνικὴ παράδοση στὸ ὀνοματολόγιο καὶ

στὴν γραφή: Στὸ δεῦτερο παράδειγμα, ὁ γιὸς τῆς θανούσης δίνει στὰ δύο ἀπὸ τὰ τρία παιδιά τοῦ ἑλληνικά ὀνόματα, στὸ τρίτο—προφανῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς μὴ ἀναφερομένης στὸ ἀγγελτήριο ξένης συζύγου του—ξένο (Νικὸλ), ὡστόσο καὶ αὐτὸ γράφεται στὰ Ἑλληνικά.

Στὸ τρίτο παράδειγμα ὁ ἀποθανὼν ἀναγράφεται πρῶτα μὲ τὸ πλήρες ἑλληνικὸ τοῦ ὀνομα (Γεώργιος Παρασκευάκος), κατόπιν ὁμως ἀναφέρεται τὸ συγκεκριμένο τοῦ ἐπώνυμο στὰ ἀγγλικά καὶ μάλιστα σὲ εἰσαγωγικά (sic!). Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀναγράφεται ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά του (ἡ κόρη τοῦ Ἄγγελα Paraskos—ὄχι ὁμως σὲ εἰσαγωγικά), ἐνῶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀναφέρεται μόνο ἑλληνικά (Γρηγόρης Παρασκευάκος). Δύο ἀπὸ τὶς κόρες τοῦ θανόντος, ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Δήμητρα ἔχουν νυμφευθῆ Ἀμερικανούς: Ὁ ἕνας λέγεται (καὶ γράφεται) Howard Krauss, ὁ ἄλλος Thomas Sullivan, γράφει ὁμως τὸ ὄνομά του στὰ Ἑλληνικά (Θωμᾶς)*. Ἡ τελευταία παρατήρηση, ὅπως καὶ τὸ ὅτι τὸ συγκεκριμένο ὄνομα τοῦ θανόντος στὴν ξένη γλῶσσα παρατίθεται σὲ εἰσαγωγικά, δείχνει ὅτι ἡ χρῆση τοῦ δὲν ὀφείλεται σὲ ἐξασθένηση τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοσυναίσθηματος—πράγμα ἄλλωστε ἀπίθανο καὶ γιὰ τὸ ὅτι ὁ ἀποθανὼν, ὅπως καὶ ἡ σύζυγός του, ἀνῆκαν στὴν πρώτη, «συντηρητικὴ» γενιά τῶν μεταναστῶν. Μὲ τὸ παρατιθέμενο «συγκεκριμένο» ὄνομα, ὁ ἀποθανὼν θὰ ἦταν ἐξαιτίας τοῦ ἐπαγγέλματός του εὐρύτερα γνωστὸς καὶ στὴν ἑλληνικὴ παροικία τῆς Νέας Ὑόρκης, γι' αὐτὸ καὶ οἱ συγγενεῖς του ἔκριναν σκόπιμο νὰ τὸ ἀναφέρουν μὲ τὸ ἑλληνικό. Αὐτὴ ἡ δίγλωσση ἀπόδοση τοῦ ὀνοματός του προοδεῖ ἐν μέρει καὶ τὸν τρόπο αὐτοπροσδιορισμοῦ τῶν παιδιῶν ποὺ ἔδωσαν καὶ τὴν σχετικὴ ἀγγελία στὴν ἐφημερίδα.

Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει στὰ παραδείγματα ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5. Ἡ θανούσα Ἐλένη Τσαρουχᾶ, ἀπὸ τὸ Δαφνὶ Σπάρτης, ἀνῆκε, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν προχωρημένη ἡλικία τῆς, στὴν πρώτη γενιά τῶν μεταναστῶν καὶ αὐτοπροσδιοριζόταν ἀσφαλῶς μὲ τὸ ἑλληνικὸ τῆς ὄνομα. Τὰ παιδιά τῆς ὁμως (Γεώργιος καὶ Εὔα) αὐτοπροσδιορίζονται μὲ τὸ συγκεκριμένο («ἑξαμερικανισμένο») ὄνομα Charos, καὶ δίνουν στὰ παιδιά τους ξένα ὀνόματα. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο (δηλαδὴ ἐξαιτίας τοῦ «ἑξαμερικανισμοῦ» των) ἀναφέρουν τὴν θανούσα μητέρα τους μὲ τὴν ξένη μορφή τοῦ ὀνοματός τους πρῶτα, καὶ κατόπιν προσθέτουν τὴν ἑλληνικὴ καὶ μάλιστα σὲ εἰσαγωγικά.

* Ἡ πρόκειται γιὰ ἑλληνοαμερικανὸν, ἀπὸ Ἑλληνίδα μητέρα, ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομα Θωμᾶς.

Κατά παρόμοιο τρόπο, στο ύπ' άρ. 5 παράδειγμα ή άποθανούσα γιαγιά (άπό τή Σαβάλια 'Ηλείας), πού έχει μάλιστα τό όνομα 'Ελλάς αναφέρεται μέ το συγκεκριμένο έπώνυμο του σύζυγου της (Pappas) και μέ ξένη άπόδοση του όνόματος του πατέρα της. 'Ακόμη και τό ώραίο της όνομα έχει «έξαμερικανισθή», έτσι ώστε στην ξένη άπόδοσή του νά μήν μπορη κανείς εύκολα νά τό αναγνωρίση. Οί δύο γιοί της θανούσης Θωμάς και Γεώργιος αναφέρουν τά όνόματα και τό έπώνυμό των στην έξαμερικανισμένη τους μορφή, τά έγγόνια (προφανώς παιδιά μόνο του πρώτου) έχουν επίσης έξαμερικανισμένα όνόματα. 'Ο πατέρας τους, τηρώντας τήν έλληνική συνήθεια, δίνει σέ ένα από αυτά τό όνομα του παππού, από τήν άλλη μεριά όμως, ακολουθώντας και τήν άμερικανική, δίνει στό άλλο παιδί του τό δικό του όνομα.

Στήν πρώτη γενιά μεταναστών άνήκει και ό αναφερόμενος στό έκτο παράδειγμα Ντίνος Καμπούρης από τήν Καστοριά. 'Η σύζυγός του, 'Αμερικανίδα προφανώς, γράφει τό όνομα και τό έλληνικό της έπώνυμο στην γλώσσα της, οί δύο γιοί της όμως πού έχουν 'Αμερικανίδες συζύγους γράφουν τό όνομα και τό έπώνυμό τους μόνο στα 'Ελληνικά (Δαμιανός και Γεώργιος Καμπούρης). 'Από τίς κόρες της οί δύο έχουν έλληνικό όνομα ('Αναστασία και Χριστίνα), ή άλλη ξένο (May). Οί 'Ελληνες σύζυγοί των δύο παρουσιάζονται διαφορετικά: 'Ο ένας σέ δίγλωσση μορφή (Διονύσιος Garbis), ό

δέυτερος μόνο σέ έλληνική (Δημήτριος Γραμματικός), ό τρίτος (πού είναι ξένος) μόνο σέ ξενόγλωσση (Frank de Maria). 'Εντύπωση προξενεί ή αναφορά των έγγονιών: 'Εχουν όλα ξένα όνόματα και γράφονται σέ ξένη μορφή.

'Η αναφορά του έπώνυμου των ζευγών στην έλληνική ή ξένη γραφή είναι προφανώς επιλογή των άνδρών: Οί 'Αμερικανίδες σύζυγοί των 'Ελλήνων ακολουθούν τήν έλληνική γραφή, ή 'Ελληνίδα σύζυγος του ξένου γαμπρού Frank de Maria αναφέρεται αναλόγως. 'Αντιθέτως ό έλληνικής καταγωγής Διονύσιος Garbis προτιμά τήν ξένη γραφή: 'Εντύπωση προξενεί ότι ό γιός του, μολονότι και οί δύο γονείς του είναι 'Ελληνες, αναφέρεται (και πιθανώς αισθανόταν) ως ξένος (Dean Garbis). Τό ίδιο ισχύει για τά έγγόνια του θανόντος Fanyn και Frank από τήν κόρη του Χριστίνα, σύζυγο του Frank de Maria. Τά αναφερόμενα στην πρώτη θέση έγγόνια Denise και Edward Marinaccio προέρχονται πιθανώς από κόρη του θανόντος πού είχε άποβιώσει πριν και ήταν παντρεμένη μέ ξένο (ό όποιος, για νά μήν αναφέρεται στην στήλη των παιδιών, θά είχε επίσης πεθάνει πριν).

'Η εντύπωση πού άποκομίζει κανείς από τό παράδειγμα αυτό είναι ότι ή 'Αμερικανίδα σύζυγος του 'Ελληνα από τήν Καστοριά αισθάνεται και αυτοπροσδιορίζεται ως 'Αμερικανίδα, τά παιδιά αυτοπροσδιορίζονται ως 'Ελληνες, τά έγγόνια όμως είναι 'Αμερικανοί.

1.

†
ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Με τη συμπλήρωση ενός χρόνου από το θάνατο του πολυαγαπημένου μας γιού, αδελφού, ανιψιού, θείου και εξαδέλφου,
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ
από το Αρχοντικό Λακωνίας
τελούμε επιμνημόσυνη δέηση στην εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, στη διεύθυνση 8401 Ridge Blvd, Brooklyn, New York, την Κυριακή, 12 Ιανουαρίου, 1992, και ώρα 11:00 π.μ. για την ανάπαυση της ψυχής του.

ΟΙ ΤΕΘΑΙΜΜΕΝΟΙ
Η μητέρα
ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ Γ. ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ
Τα αδέρφια
ΙΩΑΝΝΗΣ & ΕΛΕΝΗ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ
ΗΛΙΑΣ & ΙΩΑΝΝΑ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ Π. ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ & ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΖΑΜΑΝΗΣ
ΕΛΕΝΗ & ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ
ΜΑΡΙΑ & ΘΩΜΑΣ ΠΑΤΡΙΑΝΑΚΟΣ
Οι θείοι, τα ανίψια, εξαδέλφια και οι λοιποί συγγενείς
εδώ, στην Ελλάδα και Καναδά.

3.

†
ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

<p>Με τη συμπλήρωση ενός χρόνου από το θάνατο του πολυαγαπημένου μας πατέρα μας παππού, αδελφού, εξαδέλφου και θείου,</p>	<p>Με τη συμπλήρωση 25 χρόνων από το θάνατο της πολυαγαπημένης μητέρας, γιαγιάς, προγιαγιάς, αδελφής, εξαδέλφης και θείας</p>
---	---

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΚΟΥ «ΡΑΡΑΣΚΟΣ» από τη Χειμάρα Γυθείου Λακωνίας

ΑΝΝΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΚΟΥ «Το γένος Καλλέγγη» από τον Κότρωνα Λακωνίας

τελούμε επιμνημόσυνη δέηση στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, στη διεύθυνση 84-35 152 Street, Jamaica, New York, την Κυριακή, 12 Ιανουαρίου, 1992, και ώρα 11:00 π.μ. για την ανάπαυση των ψυχών τους

ΟΙ ΤΕΘΑΙΜΜΕΝΟΙ
Τα παιδιά
ΑΓΓΕΛΑ ΡΑΡΑΣΚΟΣ
ΜΑΡΙΑ ΜΟΡΦΟΓΕΝΗ
ΕΙΡΗΝΗ & ΘΩΜΑΣ SULLIVAN
ΔΗΜΗΤΡΑ & HOWARD KRAUSS
Τα 10 εγγόνια
Τα 11 δισέγγονα
Τα αδέρφια
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΚΟΣ
ΒΟΥΛΑ ΜΙΤΣΑΚΟΥ
Η εξαδέλφη
ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΛΕΡΓΗ
Τα ανίψια, εξαδέλφια και οι λοιποί συγγενείς εδώ και στην Ελλάδα

2.

†
ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Με τη συμπλήρωση 40 ημερών από το θάνατο της πολυαγαπημένης μας συζύγου, μητέρας, γιαγιάς, αδελφής, νύφης, θείας, εξαδέλφης και φίλης,
ΜΑΡΙΑΣ ΖΕΡΒΟΥΛΑΚΟΥ
από τα Χανιά Κρήτης
τελούμε επιμνημόσυνη δέηση στην εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης, στη διεύθυνση 22-28, 33 Street, Astoria, New York, την Κυριακή, 12 Ιανουαρίου, 1992, και ώρα 10:30πμ. για την ανάπαυση της ψυχής της.

ΟΙ ΤΕΘΑΙΜΜΕΝΟΙ
Ο σύζυγος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΕΡΒΟΥΛΑΚΟΣ
Τα παιδιά
ΜΠΕΣΥ & ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΖΕΡΒΟΥΛΑΚΟΣ
Τα εγγόνια
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛ, ΔΗΜΗΤΡΑ & ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΕΡΒΟΥΛΑΚΟΣ
Η αδελφή
ΚΡΗΤΗ ΤΣΑΚΙΡΗ
Οι κουνιάδοι
ΕΛΕΝΗ & ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ
Τα ανίψια
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ & ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΡΔΙΑΝΑΚΗΣ
ΣΩΚΡΑΤΗΣ & ΝΙΚΟΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ
Τα ανίψια, εξαδέλφια, οι φίλοι και οι λοιποί συγγενείς
εδώ και στην Ελλάδα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ
Ευχαριστώ θερμά τον Σύλλογο Νισυριών «Αγιος Ιωάννης ο Θεολόγος», τον Σύλλογο Τηλιών «Η Πρόοδος», το «City Mid Day Club», και όλους τους συγγενείς και φίλους που μας συμπαραστάθηκαν στον πόνο μας.
Ιωάννης Ζερβουλάκος & οικογένεια

4.

†

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Με τη συμπλήρωση 40 ημερών από το θάνατο της πολυαγαπημένης μας μητέρας, γιαγιάς, αδελφής και θείας,
HELEN CHAROS
«ΕΛΕΝΗ Ι. ΤΣΑΡΟΥΧΑ»
από το Δαφνί Σπάρτης

τελούμε επιμνημόσυνη δέηση στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, στη διεύθυνση 196-10 Northern Blvd, Flushing, New York, και ώρα 11:00 π.μ. για την ανάπαυση της ψυχής της.

ΟΙ ΤΕΘΑΙΜΜΕΝΟΙ

Τα παιδιά
GEORGE & ROSALIE CHAROS
EVA & PETER KONTOLEFAS

Τα εγγόνια
JOHN & COLLEEN CHAROS
FRED CHAROS
JOHN & BARBARA KONTOLEFAS
PHYLLIS & ERIK WENDELBOE

Τα δισέγγονα, αδέρφια, ανίψια και οι λοιποί συγγενείς εδώ και στην Ελλάδα.

5.

†

ΚΗΔΕΙΑ

Την πολυαγαπημένη μας μητέρα και γιαγιά,
ELLAS N. PAPPAS
(ΠΑΡΑΘΗΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ)
το γένος **MARAVELIAS**
από τα Σαβάλια Ηλείας
χρονών 82

που πέθανε την Πέμπτη, 9 Ιανουαρίου, 1992, κηδεύουμε την Δευτέρα, 13 Ιανουαρίου, 1992, και ώρα 9:00 π.μ. από το νεκροπομπείο **VANDER PLAAT COLONIAL HOME, INC** στη διεύθυνση 13-31 SADDLE RIVER ROAD, FAIR LAWN, NEW JERSEY, (201) 797-3500. Ωρες επισκέψεων Κυριακή 2-4 μ.μ. και 7-9 μμ. Η νεκρώσιμη ακολουθία θα ψαλεί στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, διεύθυνση 467 Grandview Avenue, Wyckoff, New Jersey, και ώρα 10:00πμ.

ΟΙ ΤΕΘΑΙΜΜΕΝΟΙ

Τα παιδιά
THOMAS N. PAPPAS, SR.
GEORGE N. PAPPAS

Τα εγγόνια
NICHOLAS T., PETER T.
& THOMAS N. JR. PAPPAS

και οι λοιποί συγγενείς εδώ και στην Ελλάδα.

6.

†

ΚΗΔΕΙΑ

Τον πολυαγαπημένο μας σύζυγο, πατέρα, παππού, αδελφό, θείο και κουμπάρο,
ΝΤΙΝΟ ΚΑΜΠΟΥΡΗ
από την Καστοριά
χρονών 79

που πέθανε το Σάββατο, 4 Ιανουαρίου, 1992, κηδεύουμε την Τετάρτη, 8 Ιανουαρίου, 1992, και ώρα 9:00 π.μ. από το νεκροπομπείο **FREDERICK FUNERAL HOME**, στη διεύθυνση 192-15 NORTHERN BLVD, FLUSHING, NEW YORK (718)357-6100. Ωρες επισκέψεων Δευτέρα και Τρίτη 2-5 μ.μ. και 7-10 μ.μ. Η νεκρώσιμη ακολουθία θα ψαλεί στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, διεύθυνση 196-10 Northern Blvd, Flushing, New York, και ώρα 9:30 π.μ.

Η ταφή θα γίνει στο Flushing Cemetery.

ΟΙ ΤΕΘΑΙΜΜΕΝΟΙ

Η σύζυγος
DOROTHY KAMBOURIS

Τα παιδιά
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ & ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ GARBIS
ΔΑΜΙΑΝΟΣ & GAIL ΚΑΜΠΟΥΡΗ
ΧΡΙΣΤΙΝΑ & FRANK DeMARIA
ΓΕΩΡΓΙΟΣ & JOAN ΚΑΜΠΟΥΡΗ
MAY & ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ

Τα εγγόνια
DENICE & EDWARD MARINACCIO
DEAN GARBIS
FANYN & FRANK DeMARIA

Τα αδέρφια
ΟΥΡΑΝΙΑ & ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΤΖΕΝΗΣ
ΠΑΝΤΕΛΗΣ & ΑΓΝΗ ΣΙΩΜΚΟΥ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ & ΜΑΡΙΚΑ ΣΙΩΜΚΟΥ
ΟΛΓΑ ΜΕΛΙΔΟΥ
ΕΛΕΝΗ & ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΜΑΝΑΚΙΔΗΣ
ΑΓΝΗ & ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΙΣΚΟΣ

Τα ανίψια, οι κουμπάροι και οι λοιποί συγγενείς εδώ και στην Ελλάδα.

Αντί ανθέων παρακαλούνται όσοι επιθυμούν να προσφέρουν δωρεά στο «KASTORIAN SPECIAL FUND», 246 8th Avenue, New York, NY 10011, (212) 242-1930.